

KÜLTÜR EVRENİ

UNIVERSE CULTURE - МИР КУЛЬТУРЫ

Kış/ Winter / зима 2021 • Yıl / Year / Год 13• Sayı / Number / Число 41

ÜÇ AYDA BİR YAYIMLANAN ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ

Sosyal Bilimler

QUARTERLY INTERNATIONAL PEER-REVIEWED JOURNAL

Social Sciences

РЕФЕРИРУЕМЫЙ ЕЖЕКВАРТАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ

общественные науки

ISSN: 1308-6197

Sahibi / Owner / Хозяин

Hayrettin İVGİN

Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti. - Konur Sokak 66/7 Bakanlıklar-ANKARA

Tel: 0090.312 4259353 – kulturevreni@gmail.com

Sorumlu Yazı İşleri Md./ Associate

Editor Ответственный секретарь

Saliha Sinem İVGİN

Editörler Kurulu/ Editorial Board

Руководитель работы

Hayrettin İVGİN

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Genel Koordinatör / Director / Директор

Hayrettin İVGİN

Redaktör/Redacteur/Редакция

Prof.Dr. Celal DEMİR – Ayşe İKİZ

Yayın Kurulu / Editorial Board / Редакция

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY • Dr. Yaşar KALAFAT

Prof. Dr. Taciser ONUK • Prof. Dr. İsmail PARLATIR • Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Nail TAN • Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN • Prof. Dr. Naciye YILDIZ

Yazışma Adresi / Correspondance Adres / Адрес издательства

Kültür Ajans Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 66/7 Bakanlıklar/ANKARA-TÜRKİYE

Tel.: 0090.312 425 93 53 (PBX) - Fax: 0090.312 419 44 43

E-mail: kulturevreni@gmail.com

www.kulturevreni.com

Fiyatı / Price /

Стоимость

60 TL (Yurt içi / Domestic)

20 \$ / 15 Euro (Yurt dışı / Abroad)

Стоимость подписки Abone Bedeli /

Subscription Price

240 TL (Yurt içi / Domestic)

80 \$ / 60 Euro (Yurt dışı / Abroad)

Baskı Tarihi/ Press Date

Ocak 2021

Baskı / Pres / Типография

Bizim Dijital

Kapak Resmi:

Harran Kümbet Evi (Şanlıurfa)

**ZEKİ VELİDİ TOGAN'IN
“UMUMİ TÜRK TARİHİNE GİRİŞ ” ESERİNDE
KİŞİ-YER ADLARI VE ETİMOLOJİ DENEMELERİ**

**PERSON-PLACE NAMES AND ETHYMOLOGY ESSAYS IN THE
WORK OF “THE INTRODUCTION TO GENERAL TURKISH HIS-
TORY(UMUMİ TÜRK TARİHİNE GİRİŞ)” OF ZEKİ
VELİDİ TOGAN'S**

**ИМЕНА СОБСТВЕННЫЕ И ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ В «ВВЕДЕНИИ В ОБЩУЮ ТУРЕЦКУЮ
ИСТОРИЮ» ЗЕКИ ВЕЛИДИ ТОГАНА**

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY*

ÖZ

Zeki Velidi Togan, Başkurdistan'ın İşembay ilinde 10 Aralık 1890 yılında doğmuş, 26 Temmuz 1970 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Türk tarihçisi, Türko-
log, Başkurt devrimi ve bağımsızlığı hareketinin önderidir. Asıl adı Ahmet Ze-
ki'dir. Ötek Medresesi, Gayri Rus Mektebi, Kazan Üniversitesi mezunudur. 1917
Bolşevik İhtilalinden sonra Başkurdistan'ın bağımsızlığı için mücadele etti. Baş-
kurdistan Cumhurbaşkanı oldu. Bolşevikler bu toprakları istila ettiler. İstilacılarla
silâhlı mücadeleye girişti. Önce Türkistan'a daha sonra Paris'e, ardından Berlin'e
geçti. Daha sonra Türkiye'ye gelerek İstanbul Üniversitesi müderrisliğine atandı.
1932'de Viyana'ya gitti. Doktorasını yaptı. Almanya'da Bonn ve Göttingen Üni-
versitelerinde dersler verdi. Tekrar Türkiye'ye döndü İstanbul Üniversitesinde
görev aldı. “Umumi Türk Tarihine Giriş” adlı kitabını 1946'da İstanbul'da yayımla-
dı.

Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, bu eserde geçen kişi ve yer adları ile ilgili olarak
yazarın görüşlerini bu makalede irdelemektedir. Ayrıca makale sahibi Gülensoy,
Ord. Prof. Dr. Zeki Velidi'nin etimolojik açıdan kişi ve yer adlarını nasıl yorumla-
dığını da makalesinde göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Zeki Velidi Togan, “Umumi Türk Tarihine Giriş”,
Türk kişi adları, Türk yer adları, etimoloji denemeleri.

* Em. Öğretim Üyesi Dünya Söz Akademisi Bilim Kurulu Başkanı. Ankara/TÜRKİYE
(t.gulensoy@gmail.com)

ABSTRACT

Zeki Velidi Togan was born on December 10, 1890 in Isembay, Bashkortostan, and died in Istanbul on July 26, 1970. He is a Turkish historian, Turcologist, leader of the Bashkir revolution and independence movement. His real name is Ahmet Zeki. He graduated of Ötek Madrasa, Non-Russian School (Gayri Rus Mektebi) and Kazan University. He fought for the independence of Bashkortostan after the Bolshevik Revolution of 1917. He became the President of Bashkortostan. The Bolsheviks invaded these lands. He embarked on an armed struggle with the invaders. First he went to Turkistan, then to Paris, then to Berlin. Later he came to Turkey and was appointed as a professor at Istanbul University. He went to Vienna in 1932. He completed his doctorate. He taught at the Universities of Bonn and Göttingen in Germany. He returned to Turkey again and worked at Istanbul University. He published his book, “The Introduction to General Turkish History (Umumi Türk Tarihine Giriş)”, in Istanbul in 1946.

In this article, Prof. Dr. Tuncer Gülensoy examines the author's views regarding the person and place names of this work. In addition, the author of the article Gülensoy, also shows how Ord. Prof. Dr. Zeki Velidî interprets the names of people and places etymologically.

Key Words: Zeki Velidî Togan, “The Introduction to General Turkish History (Umumi Türk Tarihine Giriş)”, Turkish personal names, Turkish place names, etymology essays.

Büyük Türk Tarihçisi Başkurt Türkü asıllı **Zeki Velidî Togan**'ın 3. Baskısı İstanbul'da “*Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*” arasında yayımlanan “*Umumi Türk tarihine Giriş – En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar*” adlı eseri, Türk tarihinin temel eserlerinden birisi olmanın yanında Türk kişi, yer (*şehir, nehir, göl, dağ, ova*) adları bakımından da oldukça zengindir. Togan, bu eserinde kullandığı çok zengin bibliyografyada geçen bu adları bazen etimolojik açıdan da yorumlayarak görüşlerini belirtmektedir.

Biz bu makalemizde, bu adların, Togan'ın görüşlerini de dikkate alarak, Türkologların dikkatine sunmak istedik.

(s. 22): “...*Sümerlerin, eski İskitlerin, Hunların ve birçok tarihî Türk kavimlerinin defin merasimi ile bir olduğu tespit edilen defin âdetleri, Elam dilinde Türkçe ile müşterek kelimeler, bunlardaki at terbiyesi, Hurrilerin dillerinin Türkçe ile akrabalık derecesini arz eden hususiyetleri, bu Hurrilerde Türkistan'daki Huttal Türklerinin ve Orta Asya'da Selçuklular devrinin at terbiyesini andıran yalkacılıkları, hep Ön Asya'da tarihten önceki Türk izlerini teşkil eder.*”

(s. 43): “Bugün Kazak-Kırgızların bir büyük uruğu olan Arğınlar, daha 15. asırda “Arğın Türkmeni” idiler. “**BAY**” ismi de milattan önce bu taraflarda yaşa-

yan Usunların ve Doğu Türkistan'daki Küça ahalisinin hükümdarlarının lakabı idi ki zamanımızda buna bir şivede "BEK" ve "BEG" diğer şivelerde, yine şive kaide-lerine göre, "BAY" ve "BEG" denilmiştir"

"Zengin" anlamında "BAY" tabiri de Kıpçakçadır."(s.480)[BAY kelimesi Moğolca olup " 1) 'zengin': BAYKAL 'balığı bol göl'; 2) 'güçlü, kuvvetli': BAYBARS 'güçlü pars' örneklerinde olduğu gibi.]

(s. 51): "Karadeniz İskitleri dilinde bir balık ismi olan *Karım paluk* kelimesi ve Azak Denizi'nin, ilk yarısı deniz demek olduğu Plinius Secundus tarafından izah edilen *Temerinda* şeklindeki ismi Türkçedir. Bu *temer* kelimesini K. Zeuss Macarca *tenger*, yani *tengiz* (deniz) sözü ile birleştirmiştir ki *LİR* Türkçe bir kelime demektir."

(s. 53):TÜRK 'kuvvet'; fakat TURAN ve TÜRK [< TUR (TÜR)] .

İranca: TUR+AN; İranca: TÜR+K kelimesinin de yine İranca, Yafesi lisan-larınca ve Fin-Ugur dillerinden Macarcada görülen cem (=çokluk) sigalarından ibaret olduğu hakkındaki fikirlerin doğru olması da çok muhtemeldir."

TÜRK: ".....6. Güzel, civan; 7. Yiğit, mert, kuvvetli." (D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara 1990, 7. Baskı, s. 1112.

(s. 66): AK HUN = Abdal (Heptal, Eftal, çokluk: Eftalit).

ABDAL: Anadolu'da bazı göçebe toplulukların ve Afganistan'da bir Türk toplumunun adı. (TG)

(s.118): KUTADGU BİLİĞ < KUT EDGÜ 'mesut edici' BİL-İĞ 'bilgi'.

KUTADGU BİLİĞ (< Türkçe: KUT 1) Siyasî hâkimiyet; 2) Talih, saadet, bahtiyarlık; 3) İnsanın bir tür özerk ruhî kudreti. + AD-GU) BİLİĞ (< BİL-İĞ) (1. Kutlu olma bilgisi; 2. Mutluluk veren bilgi.) (TG)

(s. 128): BİRÜNİ "taşralı" (*Birunî, bir şiirinde, babasının avamdan birisi, annesinin de odun taşıyan bir kadın olduğunu zikrettiği gibi Yakut Hamevî de El-Birunî Harezmi payitahtına taşradan geldiği için kendisine Birunî yani "taşralı" denildiğini kaydetmiştir.*)

(s. 133): ORDA "göçebe ve yerleşik saray".

Türkiye Türkçesi: ORDU "Han çadırı, hükümdar otağı: Padişahın oturduğu yer." (TG)

(s.134): DİHKAN "köylü" = TARKAN

DİHKAN (< Farsça): "1. Köylü, çiftçi; 2. Köy muhtarı." (Doğan, *BTS*, s. 266).

(s. 137): KARIZ "yerin altından geçirilen kanal"

(s. 139): "Hazar dilinin Bulgar dili gibi şimdiki Çuvaşçanın bir şekli olduğu Barthold ve benim tarafımdan ileri sürülmüşse de bunu ispat edecek yazılı bir Hazar dili numunesi (=örneği) bize vasıl olmamıştır (=ulaşmamıştır)."

"İbni Havkal, Hazarların dili hakkında 'Türkçeden de Farsçadan da ayrı olup dünyada hiçbir milletin diline benzemez.'" (s.182)

(s.151):KOÇKARBAŞI/(KOÇUNGARBAŞI) 'Bugün Isıkgöl'ün batısında bulunan Koçkar yaylası. Karahanlılar zamanında da hükümdarların çok sevilen yaylaları idi.)

(s.152): **KİMAK DENİZİ = KOSONGÖL** (veya BAYKAL).

(s. 154): **KARA BUDUN /KARA SÜYEK** (=kara kemik) “İslâmiyetten önceki Türklerin kamlara karşı olduğu gibi, menşeleri efsanelere karışan kağanlarla İhan-töre) olan münasebetleri de hurafelerle dolu olmuş, “*Kan süyegi kiye*” (=hanların kemiği meşum) diyerek bunlarının ölümlerinin cesetlerinin uğursuzluk getirdiğine inanmışlar, kendini kam ve hanlardan ayrı sayıp “*kara udun*” yahut “*kara süyek*” (=kara kemik) isimlendiren halk bu kam ve hanların cesetlerini kendilerinden ayrı yerlerde gömmüşlerdir.”

(s.155): **TUNKATAR** “gece nöbetçisi; Moğolca: **kebtövül**”

KİŞİKÇİ “gündüz nöbetçisi; Moğolca: **turkavul**” < **keşik**+ ‘nöbet’+çî

Türkiye Türkçesi: **KEŞİK** “Sıra, nöbet” (Doğan, *BTS*, s. 632)

BAVURÇI “hanın oduncu aşçısı” < **bavur**+çî

AKTAÇI “hanın atlarına bakan kişi” < **akta**+çî

(s. 208): **SÜBEK** “ordu beyi” < **SÜ** ‘asker, ordu’ +**BEG**

(s. 215): **BULGAR** < **bel** ‘beş’ +**gur** (< **ogur** ‘Oğuz’)

(s. 217): **HUN-GARİ** < **ON-OGUR**

(s. 220): **KUNBAK (/KUN-Bİ)** “Orta Tiyânşan’da yaşayan Usunların reislerine verilen ad.” < **KUN+BE(/İK)**

(s. 227): “Attila’nı oğlunun adı **DENGİR** değil **DENGİZ**’dir.”

(s. 228): **GAGAVUZ** < **KAKA-UZ / AGA-UGUZ**.

(s. 228): **BOYER** “Eflak ve Boğdan’daki yüksek tabaka “< (**BAY+YER /BAY+RI**)

(s. 234): **KÜRT** kelimesi, o zamanlar daha ziyade hayvan sürülerine sahip göçebeler” (*ashâb savâ’im*) manasında kullanılmış olduğundan, milliyet ifade etmez. (Z.V.Togan)

(s. 236): “Mahmud Kaşgari’nin ‘Suvarın’ diyerek adlandırdığı Suvarların şivesinden naklettiği kelimeler –hatta bir yerde de cümle- bunun ŞAZ Türkçesi olduğunu göstermektedir.”

(s. 236): **ÇİGİLBİY (ZİGİ-Bİ)** veya **CILKI-BİY** “522’de Kapadokya, Ankara ve Kastamonu’da yaşayan Sabirlerin reisi.”

(s.241): **İbn el-GUZ** ‘Oğuzoğlu’; **İbn el-GUR** “Uğurlu, Uguroğlu”

(s. 241): **TOKSURMUŞ-ELÇİ** “Selçük’ün 4. Dedesi” Onun babası **KE-REKÜÇİ HOCA** (< **kereküçi** ‘çadırın ağaçlarını yontarak yapan; < **kerekü**=**kereke** (bugünkü Orta Asya Türk şivelerinde ‘Türk çadırının ağaç kısmı, iskeleti; DLT: **kerakü** ‘Türkmenlerde çadırın kendisi’ = **KİREGEÇİ** ‘bugün: çadırın ağaçlarını yontup traş eden usta’

(s. 316): **İNÇÜ** “İlhanlılar döneminde ‘devlet emlakı; has”

(s. 330): **DALAY** “İlhanlılar döneminde ‘umuma aid emlak”

(s. 317): **ŞÜKÜRÇİ** “Hükümdarın başında şemsiyesini tutan en mahrem yüksek memuru”

(s. 336): **ÇAVDARHİSAR** “Kireyitlerden Çavdar Noyan’ın adından Kütahya’ya bağlı bir kasaba”

(s. 337): **İLDEVÇİ/İLDEÇİ/İLDÜÇİ** = Bahadır (lakap)

(s. 342): **ERTENE / ERTANA** “Kayseri yöresinde kurulmuş olan beylik: Yanlış olarak ERATNE denir.”

(s. 363): **ERMENİ HATUN** “Tegüder Ahmet Han’ın büyük kadınının adı olup Ermeni kavmi ve hıristiyanlıkla ilgisi yoktur. Bu kadın Kongrat kabilesinden bir Moğol beyinin kızıdır.”

(s. 375): 1272’de Kırşehir Emiri olan **CACA Bey** Türk asıllıdır. (Moğolca-Arapça yazılmış olan vakfiyesi Prof. Dr. Ahmet Temir tarafından Türkçeye çevrilererek TTK tarafından yayımlanmıştır.)

(s. 376): **UYGURLAR**: “Uygurlar toplu olarak Rey ve Kum mıntığında oturmuşlar, Anadolu’da ise Kayseri, Konya ve Karaman yörelerine yerleşmişlerdir. Hülegü tarafından Konya’ya gelen ilk İlhanlı temsilcisi **TÜRKLÜK BAHSİ** adında bir Uygur bahşısı idi.”

“Kayseri civarında –*sin* sözü ile biten köy adları bu eski Uygurlardan kalmış hatıralar olsa gerektir.”(s.376) (Doğrudur. TG)

“Bu köylerden **Tavhısın, Mancısın, Muncısın, Tadasın** isimdekileri bana yerliler haber verdi.” (s.739, not: 426)

(s.378): “**CIRGALAN** (=Kayseri’de bir köy adı): “**CIRGALAN**, Moğol ve Doğu Türk âdetince sürekli içkili meclise denir.”

(s. 388): **TANSUKNÂME-İ İLHÂNÎ**: “Bu zamanda Orta Asya kaynaklarından alınan ve Çince den tercüme edilen tıp ve devlet idaresi meselelerine ait büyük eser, önemli olmuştur. Dört ciltten oluşan bu büyük eserin Moğol ve Türk kuramsal ve uygulamalı tıbbına ait olan üç cildi ile Moğol ve Türk ilaçlarına ait dördüncü cildi bize ulaştırmıştır. Eserin **TANSUKNÂME-İ İLHÂNÎ** adını taşıyan birinci cildinin yegâne nüshası Ayasofya Kütüphanesinde bulunmaktadır.”(Nu. 3596)

(s. 393): **SAYIN**: “Uluğ Bek, *Dört Ulus Tarihi*’nde Çenggis Han’ı adı ile belirttiği gibi, yalnızca **SAYIN** (=Ezgü “=İyi” ve “Aziz”) lakabı ile de anmakla yetinmiştir.”

(s.393): **AĞA/AGA/AKA**: “*Ağa* tabiri, hanlara yakın olan büyüklere nispetle kullanılırdı. Sultan Veled **SAMAGAR NOYAN**’a “*Samağar Ağa beyimiz*” dediği gibi, Enveri’nin **Suğuncak Noyan**’ı “*Aga/Aka*” diye andığı görülür.”

Türkiye Türkçesi: **AĞA** “1. Büyük, efendi; 2. Büyük kardeş, ağabey; 3. Amir, baş, reis; 4. Eski devlet teşkilâtında bazı idarecilere verilen unvan: Yeniçeri ağası, Kapı ağası; 5. Halkın saygısını kazanan kişi.” (Doğan, *BTS*, s.12)

(s.394): **ESENBOĞA** yer adı Çağatay ulusunda **İSEN BUKA HAN**’ın adından kalmadır.

(s.396): **KORUK** (Elazığ’a bağlı bir köy adı): **KORUKÇU** (=Hükümdar korusunun muhafızı.) (< *koru-k+çu*)

Türkiye Türkçesi: **KORULUK** “Koru yer, koruya benzeyen ağaçlık yer.” (BTS, s. 672) < ET. *koru+k+luk*

(s. 404): Türkçe: **YURT** = Moğolca: **NUTUK**: “Tarihlerimizde olduğu gibi, destanlarımızda da hudutları tayin edilerek gösterilen uruk, yaylak ve kışlak yerleri

efsanevî soyları, efsanevî tarihi hükümdarlar tarafından verilmiş gibi gösterilir ki bunlara Türkçe YURT, Moğolca NUTUK denilir.”

(s. 408): **ALPAGUT**: “İlhanlılarda da “divan” “inçü”ye tâbi olan arazi ile birlikte, bu kuruluşlara bağlı olmayan “şahıs yerleri”(mülk-i merdum) zikredilmektedir.. Bunlar **KOPI**’lardır. *Divan* ve *inçülere* bağlı arazinin bütün gelirleri bu kuruluşlara ait olduğu halde, “mülk-i merdüm” olan arazinin ancak bir kısmı divana, diğerleri sahiplerine ait idi. ...Bu tür **KOPI**ların sahiplerine Moğolca **ALBATU** yahut **ALPAGUT** denilmiştir: “*Vergi vermek ve mükellefiyet*” demek olan **ALBAN** kelimesinden gelen **ALBATU** yahut **ALBAGU** (çokluk şekli **ALBAGIT**, **ALPAVUT**) “*atanmış görevli*” demek ise de sonraları bağlı milletler arasında **ALPAGUT**’lar bulunmuştur. Fakat Türk asıllı **ALPAGUT**’lara oranla bu kelime “*KOPI sahibi*” anlamını ifade etmiştir.”

ALPAGUT Moğolcada (*albağut*) ve Tobol Tatar şivesinde (*albağut*) “*vergi veren*”, Kazan, Koman ve Karayim şivelerinde “*zadegan ve çiftlik sahibi*” anlamlarında; Çağataycada *albağut* “*şecaatli er (=yiğit, cesur, korkusuz er)*” (s.748-749)

“Moğolcada **KUBİLA-HU** “*taksim etme, ülişleme*” (N. Poppe, ‘Mogolskiy Slovar ‘Mukaddimat al-Adab’ , Moskva, *Izd-vo Akademii Nauk SSSR, 1938-1939*, s. 306)

(s. 750): **NÖKER / SÜER**: “*Asker*” anlamında *nöker* ve *süer* sözü de kullanılmıştır. (Not: 563)

Türkiye Türkçesinde: **NÖKER** (Farsça isim)[NOT: Keline *Farsça* değil *Moğolcadır*. Türkçeye Farsça yolu ile girmiştir.] “1. Kul, hizmetçi; 2. Birine bağlı kimse; 3. Maiyet; 4. Arkadaş, yoldaş.” (*BTS*, s. 857)

(s.454). **DELİR**: “Cürcan hükümdarı **Keykavus b. İskender** 1082’de yazdığı *Kabusnâme*’sinde “Türk urukları arsında en *şeci* (=yiğit) ve *delir* (=kahraman) olmalarının başında **KAY** ve **TATAR**ları zikretmiştir.”

(s.461): **EŞEK TOKLI** (Calayır beyinin adı).

(s. 466): **BİGA**: “İkinci hadiseye yanı **BGA**’da Aktav Tatarları ile savaşa gelince, burada “**BGA**” yazılan yer adını “**BUGA**” değil, “**BİGA**” okumak gerekir.”

(NOT: Çanakkale’nin bir kazasının adı da **BİGA**’dır.)[**BGA** adı Arap harfleri ile nasıl yazılmış? 1) **be+gayın+elif** mi? 2) **be+kef+elif** mi? Onu bilmek gerek. **Be+gayın+elif** ile yazılmış ise **BOGA** okumak gerekir. Tarihi kaynaklarda **BİGA** adının 1) Latince: **BİGA** “yarış arabası”; 2) Latince: **pegai** “pınarlar”; 3) Yunanca: **pega** “pınar, kaynak” olduğu kayıtları var.]

(s. 509): “....Bu mücadelelerde Altın Orda’nın temelini teşkil eden Tatar (yani Moğol, Doğu Türk, Kıpçak ve saire Türk) urukları son derece yıprandılar. Nihayet onların doğuya gitmeyenleri Kırım’a ve oradan Bucak (*Basarabya* < Türkçe: **bas-ar+apa**) ve Dobruca’ya gelip yerleştiler.”

(s. 527): **BÜRĦÂN-I KATİ** (**Burhân-ı Katî**): “Reddedilemeyecek surette doğruluğu ispat edilmiş gerçek.” (Bu adda bir Türkçe sözlük vardır.)

(s. 765): **OTÇİĞİN NOYAN** ‘Çinggis Kağan’ın kardeşi’ (< **OT** ‘ateş’+**ÇİĞİN** ‘tekin=Tü. *tigin/tekin*’) “Türk ve Moğollarda sefere çıkılacağı zaman en küçük kardeş “aile ocağı”nın sönmemesi için otağda (çadırda) bırakılırdı. Türkler bu gence **OTTİĞİN**, Moğollar da **OTÇİĞİN** “Ateş prensi” derlerdi. (TG)

(s. 768): **TURUT** (*turgut / turgavut* ‘gündüz nöbetçisi’)

(s. 782): **PAŞA** kelimesi Türkmen şivesinde “*büyük erkek kardeş*”e denir. (Müneccimbaşı, *Câmiüddüvel*, Esad Efendi, Nu. 2103, vr.684)

Türkiye Türkçesi: **PAŞA** “1. Askerlikte Tuğgeneralden itibaren yüksek rütbelilere verilen unvan; 2. (eski) Reis.” (BTS, s. 900) < **BAŞ+AĞA** (TG).

(s. 783): **BURGAL=BULGAR**

(s. 787): **GEREY**: “Gerey” adın İlhanlılarda ve Cöçi ulusunu’nda bir çok şehzade ve beylerin has adı olarak geçer.”

(s. 788): **MAMAK**: “Emenek Bey, Şırım Tekene Bey’in torunu ve Mamak Bey’in oğludur.”

(s.795): **BACIYAN-İ RUM**: “*Bacıyan-ı Rum*’un *bakış* olacağı hakkında F.Taeschner’in (“Futuwwa-Studien”, *Islamica* 5, 1932, s. 294-295) görüşleri yerindedir; yalnız “*bacıyan*” kelimesi “*bakıştan*” kelimesinin yazı yanlışlığı değil “*bakış*” ve “*ba’cı*” şeklinde telaffuz etmekten ileri gelmiş olabilir.”

(s. 797): **ÇİNTEMANİ**: “Çinlilerde ve Japonlarda *tama* tabir edilen ve Buda’nın simgesi sayılan bu şekil *yan yana uzanan iki dalgalı çizgiden, ikisi altta birisi üstte olmak üzere üç yuvarlak benekten oluşur*. Japonlar ve Çinliler *inci* olarak yorumladıkları bu üç benegin *Buda’nın üç ruhanî vasfını* gösterdiğine inanırlar. Tebriz’den gelen Asyalı sanatkarlarla birlikte Osmanlı sarayında da kullanılmaya başlanan çintemanilerde bu *üç benek “güç”, “saltanat” ve “bereket”* sembolü olarak şehzadelerin iç çamaşır ve kaftanlarında da yer almıştır. Tezyinatta *üç yuvarlak benek* bazen yalnız olarak, kimi zaman da *bu benegin içine çizilen dairelerle motif, hilal şekli vererek* kullanılır. Ayrıca *şimşek, bulut, post* isimleri alan bir başka motifle birlikte kullanılır. *Timuçin damgası* olarak da anılan çintemaniye Timur devrinin sikkelerinde de rastlanılmaktadır.” (Kaynak: Zeynep K. Güney, Nihan A. Güney, *Osmanlı Süsleme Sanatı*, Ankara 1999)

[< **ÇİN+TAMA** ‘Buda’nın simgesi sayılan yan yana uzanan iki dalgalı çizgiden, ikisi altta birisi üstte 3 yuvarlak benek’+N+Î] (TG)

Zeki Velidi Togan’ın “**UMUMİ TÜRK TARİHİNE GİRİŞ. Haşiyeler ve İzahlar adlı**” bu eseri yalnız tarihçiler için değil Türk dilcileri için de zengin bir kaynaktır. Bizim yukarıda verdiğimiz bazı örnekler de bu görüşümüzü desteklemektedir.